

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОЗНАКИ КРИЗОВОГО СТАНУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРА: АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ, ЇХ ДИНАМІКИ І ТЕНДЕНЦІЙ

© 2017 ЯРОШЕНКО І. В., СЕМИГУЛІНА І. Б.

УДК 338

Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б. Соціально-економічні ознаки кризового стану економіки України та її промислового сектора: аналіз та оцінка основних показників розвитку, їх динаміки і тенденцій

Проведено аналіз та оцінку соціально-економічного розвитку України, і, зокрема, промислового сектора. Досліджено динаміку основних показників розвитку економіки України в цілому і, зокрема, промисловості, визначити тенденції розвитку. Результативний соціально-економічний розвиток України та її регіонів неможливий без ефективного функціонування реальних секторів економіки, особливо промисловості. Економічно розвинені країни світу забезпечують собі значні конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на світових ринках за рахунок потужного промислового сектора. Країнами Європейського Союзу напрацьований багатий досвід у питаннях розробки і проведення збалансованої соціально-економічної та промислової політики. Розвитку промисловості в цих країнах приділяється особлива увага, оскільки цей сектор має одну з найбільших можливостей щодо створення синергетичного ефекту в ході зростання добробуту громадян, при створенні нових робочих місць та підвищенні рівня конкурентоспроможності національної економіки. Інтеграція України в сучасне світове співтовариство передбачає всебічне дослідження соціально-економічного потенціалу країни і її регіонів, зокрема промислової сфери, що дозволить оцінити поточний стан, проблеми, можливості, динаміку, тенденції в секторах економіки та спрогнозувати майбутні перспективи розвитку країни та її територій.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, соціально-економічні показники, регіон, динаміка, тенденції, промисловість.

Рис.: 5. **Бібл.:** 12.

Ярошенко Ігор Васильович – кандидат економічних наук, завідувач відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пер. Інженерний, 1-а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Семигуліна Ірина Борисівна – молодший науковий співробітник відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пер. Інженерний, 1-а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

УДК 338

Ярошенко И. В., Семигулина И. Б. Социально-экономические признаки кризисного состояния экономики Украины и ее промышленного сектора: анализ и оценка основных показателей развития, их динамики и тенденций

Проведен анализ и сделана оценка социально-экономического развития Украины и, в частности, промышленного сектора. Исследована динамика основных показателей развития экономики Украины в целом и, в частности, промышленности, определены тенденции развития. Результативное социально-экономическое развитие Украины и ее регионов невозможно без эффективного функционирования реальных секторов экономики, особенно промышленности. Экономически развитые страны мира обеспечивают себе значительные конкурентные преимущества как на внутреннем, так и на мировых рынках за счет мощного промышленного сектора. Странами Европейского Союза накоплен богатый опыт в вопросах разработки и проведения сбалансированной социально-экономической и промышленной политики. Развитию промышленности в этих странах уделяется особое внимание, поскольку этот сектор имеет одну из наибольших возможностей по созданию синергетического эффекта в процессе увеличения благосостояния граждан, при создании новых рабочих мест и повышении уровня конкурентоспособности национальной экономики. Интеграция Украины в современное мировое сообщество предусматривает всестороннее исследование социально-экономического потенциала страны и ее регионов, в частности, промышленной сферы, что позволит оценить текущее состояние, проблемы, возможности, динамику, тенденции в секторах экономики и спрогнозировать будущие перспективы развития страны и ее территорий.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, социально-экономические показатели, регион, динамика, тенденции, промышленность.

Рис.: 5. **Библ.:** 12.

Ярошенко Игорь Васильевич – кандидат экономических наук, заведующий отделом макроекономической политики и регионального развития, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пер. Инженерный, 1-а, 2 эт., Харьков, 61166, Украина)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Семигулина Ирина Борисовна – младший научный сотрудник отдела макроекономической политики и регионального развития, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пер. Инженерный, 1-а, 2 эт., Харьков, 61166, Украина)

UDC 338

Yaroshenko I. V., Semigulina I. B. The Socio-Economic Signs of the Economic Crisis in Ukraine and its Industrial Sector: Analysis and Evaluation of the Basic Development Indicators, their Dynamics and Tendencies

An analysis and an evaluation of the socio-economic development of Ukraine and, particularly, the industrial sector have been performed. Dynamics of the main indicators of economic development of Ukraine as a whole and, in particular, industry have been examined, tendencies of development have been determined. An effective socio-economic development of Ukraine and its regions cannot be achieved without the efficient functioning of the real sectors of the economy, especially industry. The economically developed world countries provide their significant competitive advantages on both the internal and the worldwide markets by means of a strong industrial sector. The European Union Member States have accumulated rich experience in the development and implementation of balanced socio-economic and industrial policy. The development of industry in these countries is being given special attention, since this sector has one of the largest opportunities for creating synergistic effect in the process of increasing the welfare of citizens, in the creation of new jobs, and in raising the level of competitiveness of the national economy. Ukraine's integration into the modern world community requires a comprehensive exploration of the socio-economic potential of the country and its regions, particularly the industrial sphere that will provide to evaluate the current status, problems, possibilities, dynamics, tendencies in the economy sectors and to predict the future prospects for development of the country and its territories.

Keywords: socio-economic development, socio-economic indicators, region, dynamics, tendencies, industry.

Fig.: 5. **Bibl.:** 12.

Yaroshenko Igor V. – PhD (Economics), Head of Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1-a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Semigulina Irina B. – Junior Researcher of the Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1-a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

Результативний соціально-економічний розвиток України та її регіонів неможливий без ефективного функціонування реальних секторів економіки, особливо промисловості. Економічно розвинені країни Світу забезпечують собі значні конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на світових ринках за рахунок потужного промислового сектора.

Країнами Європейського Союзу напрацьований багатий досвід у питаннях розробки і проведення збалансованої соціально-економічної та промислової політики. Розвитку промисловості в цих країнах приділяється особлива увага, оскільки цей сектор має одну з найбільших можливостей щодо створення синергетичного ефекту в ході зростання добробуту громадян, при створенні нових робочих місць та підвищенні рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Інтеграція України в сучасне світове співтовариство передбачає всебічне дослідження соціально-економічного потенціалу країни та її регіонів, зокрема промислової сфери, що дозволить оцінити поточний стан, проблеми, можливості, динаміку, тенденції в секторах економіки та спрогнозувати майбутні перспективи розвитку країни та її територій.

Проблемам аналізу, оцінки, прогнозування промислового сектора в соціально-економічному розвитку як України та її регіонів, так і регіонів країн світу присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків. Так, необхідно виділити роботи: Гейця В. М., Амоші А. І., Кіндзерського Ю. В., Вишневського В. П., Чумаченко М. Г., Макогон Ю. В., Кизима М. О., Кондрат'єва В. Б. та інших [1–9].

Ефективна економічна політика реалізується на основі комплексного та раціонального використання всіх ресурсів багатоцільового призначення і залежить від комплексної оцінки наявного соціально-економічного потенціалу країни в цілому та її регіонів, виявлення джерел і масштабів розвитку, визначення та оцінки перспективних варіантів соціально-економічного розвитку країни та окремих територій на основі раціонального розміщення продуктивних сил з урахуванням спеціалізації та індивідуальних особливостей.

Цілями і завданнями статті є аналіз і оцінка соціально-економічного розвитку України і, зокрема, промислового сектора, дослідження динаміки основних показників розвитку економіки України в цілому і промисловості зокрема, визначення тенденцій.

Соціально-економічний розвиток України протягом 2014–2015 рр. показав негативні тенденції. Так, якщо індекс фізичного обсягу ВВП України після кризового 2009 р. (84,9%), за 2010–2013 рр. складав більше або дорівнював 100% (2010 р. – 104,1%, 2011 р. – 105,5%, 2012 р. – 100,2%, 2013 р. – 100,0%), то за 2014–2015 рр. спостерігається значне зменшення ВВП, а саме на 16,5%, у тому числі за 2014 р. – на 6,6% (індекс фізичного обсягу ВВП – 93,4%), за 2015 р. – на 9,9% (90,1%).

Номинальний ВВП у розрахунку на одну особу у 2015 р. (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя), у порівнянні з 2010 р., збільшився на 86,3% (2010 р. – 24798 грн, 2015 р. – 46201 грн), при цьому цей показник, перерахований в еквіваленті

дол. США, склав у 2010 р. 2974 дол. США, у 2015 р. – 2115,4 дол. США, тобто зменшився на 28,9% [10; 11].

За період 2010–2015 рр. відбулося номінальне зростання показників промислового виробництва (у фактичних цінах), але на фоні фінансової кризи (знецінення національної валюти протягом 2014–2015 рр. у 3 рази) і високого рівня інфляційних процесів (зростання індексу споживчих цін за 2014–2015 рр. – на 68,2%) індекс промислового виробництва зменшився на 25,0% (з 112,0% у 2010 р. до 87,0% у 2015 р.) [10–12].

Одним із факторів, що вплинули на загальний стан економіки в країні, є існуюча тенденція скорочення індексу капітальних інвестицій, який за п'ять останніх років зменшився на 20,5% (з 118,8% у 2011 р. до 98,3% у 2015 р.).

Негативні наслідки від падіння показників зовнішньоекономічної діяльності у 2010–2015 рр. призвели до середньорічного зменшення надходжень в економіку країни іноземної валюти на 15,5 млрд дол. США, у тому числі на 13,3 млрд дол. США, або на 25,8% від експорту товарів (експорт товарів з України у 2010 р. становив 51,4 млрд дол. США, у 2015 р. – 38,1 млрд дол. США) і на 2,2 млрд дол. США, або на 18,4%, від експорту послуг (2010 р. – 11,9 млрд дол. США, 2015 р. – 9,7 млрд дол. США).

Імпорт товарів за 2010–2015 рр. скоротився на 23,2 млрд дол. США, або на 38,2% (імпорт товарів в Україну у 2010 р. – 60,7 млрд дол. США, у 2015 р. – 37,5 млрд дол. США).

Кризовий стан в економічній і фінансовій сферах значно вплинув на погіршення соціальних показників у країні. Період 2010–2015 рр. характеризується [10; 11]:

- ✦ скороченням зайнятого населення на 2,7 млн осіб, або на 14,6% (з 19,2 млн осіб у 2010 р. до 16,4 млн осіб у 2015 р.). При цьому негативною є триваюча тенденція зменшення частки зайнятого населення в загальних показниках населення відповідної вікової групи (у % до населення 15–70 рр.) – на 1,7% (з 58,4% у 2010 р. до 56,7% у 2015 р.);
- ✦ збільшенням рівня безробітного населення (за методологією МОП) – на 0,9% (з 8,2% у 2010 р. до 9,1% у 2015 р. у загальних показниках населення відповідної вікової групи);
- ✦ збільшенням чисельного пенсійного навантаження на зайняте населення в країні, а саме: зростанням кількості пенсіонерів (у % до зайнятого населення) на 3,2% (з 71,6% у 2010 р. до 74,8% у 2015 р.).

Вищеназвані негативні тенденції щодо чисельного складу різних соціальних груп населення в Україні частково обґрунтовані об'єктивним скороченням показників фінансового забезпечення і погіршенням добробуту українців.

Основна частина в структурі сукупних ресурсів домогосподарств в Україні представлена грошовими доходами (89,4% у 2015 р.), у тому числі 47,2% формується за рахунок оплати праці, 25,2% – за рахунок пенсій, сти-

пендій, соціальної допомоги. Протягом 2010–2015 рр. структура показника практично не змінювалася.

Майже всі ресурси домогосподарств в Україні витрачаються на споживчі цілі (споживчі витрати становлять 92,9% від загальної суми споживчих витрат). Період 2010–2015 рр. характеризується зростанням їх питомої ваги за рахунок перерозподілу частини інших (неспоживчих) витрат домогосподарств на 3,0% (частка споживчих витрат у 2010 р. – 89,9%) [10; 11].

За даними 2015 р. основна частина доходів використовується домогосподарствами на першочергові заходи, пов'язані з існуванням людини, питома вага яких має тенденцію до щорічного зростання за рахунок перерозподілу структури загальних витрат. Це насамперед продукти харчування та безалкогольні напої – 53,1% (зростання на 2,5% у порівнянні з 51,6% у 2010 р.) і оплата житла, комунальних продуктів та послуг – 10,2% (зростання на 2,6% у порівнянні із 7,6% у 2010 р.).

Питома вага фінансування інших важливих для розвитку сучасної людини витрат протягом 2010–2015 рр. залишається низькою: на охорону здоров'я у 2015 р. витрачалося 3,7% (проти 3,2% у 2010 р.), транспортні послуги 3,7% (2010 р. – 3,7%) та зв'язок 2,4% (2010 р. – 2,7%). Скоротилися витрати на освіту – у 2015 р. 1,1% проти 1,3% у 2010 р., культуру і відпочинок – 1,5% проти 1,8% відповідно.

Представлений аналіз структури доходів і витрат населення за 2010–2015 рр. показав такі зміни [10; 11]:

- ✦ основна частина доходів населення включає заробітну плату (питома вага в структурі доходів становить 39,0% у 2015 р. проти 40,8% у 2010 р.) і різні види соціальної допомоги, інші одержані поточні трансферти (37,8% у 2015 р. проти 38,5% у 2010 р.), питома вага яких скоротилася на 1,8% і 0,7% відповідно;

- ✦ на фоні номінального збільшення соціальних стандартів (мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму) – на 49,5% (з 922 грн у 2010 р. до 1378 грн у 2015 р.), зросла середньомісячна заробітна плата (номінальна, у % по відношенню до соціальних стандартів) – на 60,4% (з 224,0% у 2010 р. до 304,0% у 2015 р.), тобто існуючі тенденції щодо зміни розміру оплати праці українців безпосередньо пов'язані зі зміною державних соціальних стандартів;
- ✦ скоротився середній розмір пенсії як по відношенню до соціальних стандартів (у % мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму) – на 1,6% (з 124,9% у 2010 р. до 123,3% у 2015 р.), так і в порівнянні із середньою заробітною платою в Україні – на 10,7% (з 51,2% у 2010 р. до 40,5% у 2015 р.), тобто майже третина (28,8% – частка пенсіонерів за даними 2015 р.) наявного населення України фактично стала бідніше на фоні зміни номінальних державних соціальних показників;
- ✦ водночас аналіз скорочення щорічних темпів зміни показників реального доходу – на 28,6% (зі 117,1% у 2010 р. до 88,5% у 2014 р.) і реальної заробітної плати – на 30,4% (зі 110,2% у 2010 р. до 79,8% у 2015 р.) характеризують суттєве зuboжіння українського населення.

Аналіз соціально-економічних показників розвитку промисловості показав досить суттєве їх погіршення протягом останніх років (2010–2015 рр.). Так, якщо індекс промислової продукції (% до попереднього року) у 2010–2011 рр. показував значні темпи зростання після кризового періоду (2009 р. – 78,1%), 112,0% і 108,0% відповідно, то у 2012–2015 рр. відбувалося його щорічне падіння, а саме, у 2012 р. – 99,5%, 2013 р. – 95,7%, 2014 р. – 89,9%, 2015 р. – 87,0% (рис. 1).

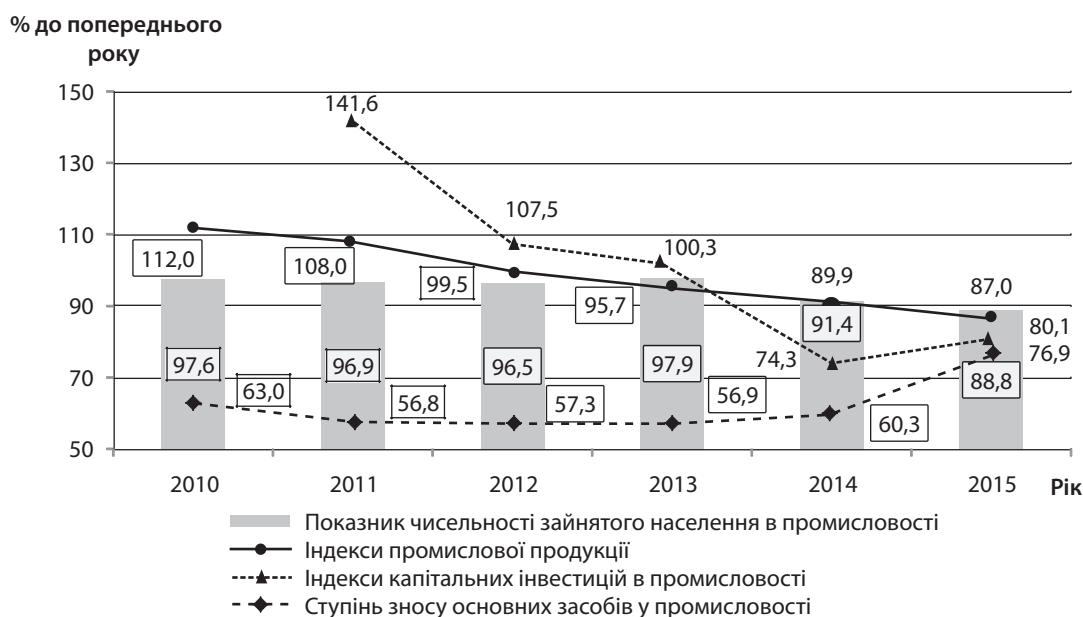

Рис. 1. Динаміка окремих показників розвитку промисловості у 2010–2015 рр.

Джерело: складено за [10–12].

Характерними особливостями промислового виробництва за аналізований період є скорочення питомої ваги переробної промисловості – на 3,3% (з 67,4% у 2010 р. до 64,1% у 2015 р.), яка формує значну внутрішню валову додану вартість в галузі, та збільшення частки постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 3,1% (з 20,8% у 2010 р. до 23,9% у 2015р.), на фоні стрімкого зростання ціни на газ та енергоносії. При цьому частка добувної промисловості в структурі галузі залишилася практично незмінною і становить 10,8% у 2015 р. [10–12].

Найбільшими в структурі обсягів промислової продукції України за результатами 2015 р. залишаються такі види переробної галузі: виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 22,4%, металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів – 15,7% і машинобудування – 6,5% (рис. 2).

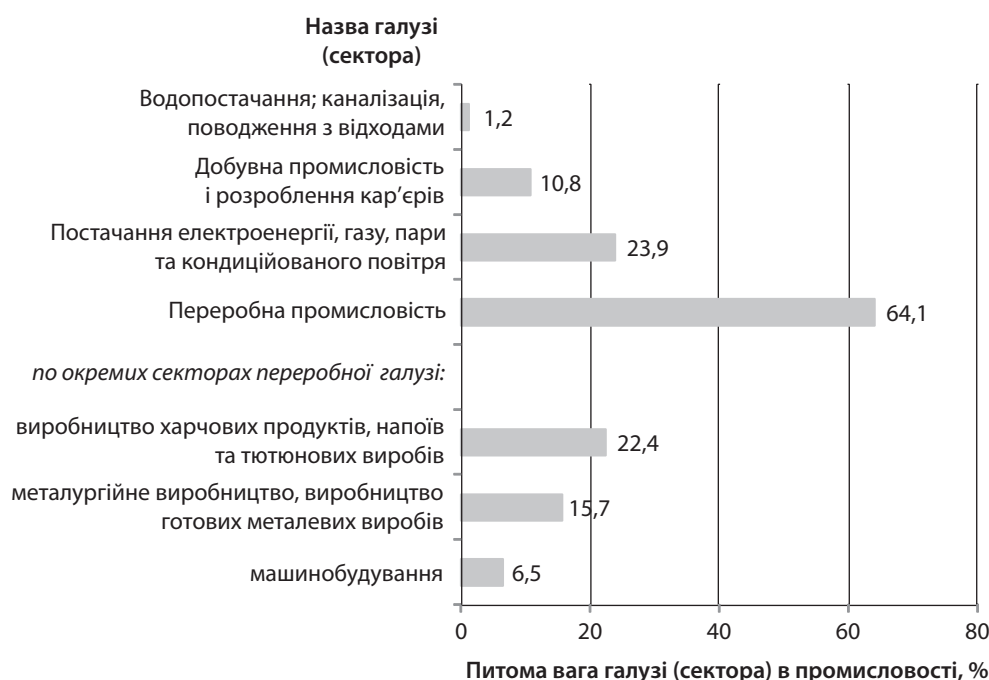

Рис. 2. Питома вага продукції окремих галузей промисловості в загальному обсязі промислової продукції України у 2015 р.

Джерело: складено за [10–12].

Відсутність позитивних зрушень у промисловості України нерозривно пов'язана із тривалим процесом скорочення індексу капітальних інвестицій (% до попереднього року), який із поступового щорічного збільшення темпів після кризового періоду (2008–2009 рр.) у 2011–2013 рр., а саме, у 2011 р. – 141,6%, 2012 р. – 107,5%, 2013 р. – 100,3%, переріс у значне падіння протягом останніх двох років (2014 р. – 74,3%, 2015 р. – 80,1%) [10–12].

Однією з головних проблем галузі є високий рівень зносу основних фондів, який у 2015 р. склав 76,9% і стрімко зростає щороку в усіх секторах промисловості, і перспективи оновлення якого практично відсутні, а саме: добувної промисловості та розроблення кар'єрів – де ступінь зносу збільшився на 10,1% (з 47,8% у 2010 р. до 57,9% у 2015р.); переробної промисловості – на 9,0% (з 66,8% до 75,8% відповідно); постачання електроенер-

гії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 21,9% (з 60,7% до 82,6% відповідно). Застарілість обладнання і основних засобів у сфері водопостачання, каналізації, поводження з відходами також знаходиться на високому рівні і становить у 2015 р. 62,0% [12].

У результаті промислова галузь України залишається низькорентабельною з високим рівнем фондоємності. Показники продовжують щороку стрімко падати: рентабельність операційної діяльності за 2015 р. становила 0,9% і зменшилася на 2,6% проти 2010 р. (3,5%); фондовіддача у 2014 р. склала 0,7% і зменшилась на 0,3% проти 2010 р. (1,0%); фондоємність – 1,5% у 2014 р. і збільшилася на 0,5% проти 2010 р. (1,0%).

Секторальний аналіз структури економіки засвідчив високий рівень значення промислового виробництва у формуванні ВВП країни (п'ята частина, або 20,1%, ВВП за виробничим методом за даними 2015 р.). Про-

те аналізований період 2010–2015 рр. характеризується втратою позицій промисловості в структурі всіх показників соціального і економічного розвитку [10–12]:

- ✦ частка промислового виробництва у ВВП країни зменшилася на 2,5% (з 22,6% у 2010 р. до 20,1% у 2015 р.);
- ✦ питома вага промисловості в показниках випуску продукції скоротилася на 3,8% (з 42,7% у 2010 р. до 38,9% у 2014 р.); проміжного споживання – на 4,9% (з 54,5% до 49,6% відповідно); валової доданої вартості – на 1,7% (з 25,3% у 2010 р. до 23,6% у 2015 р.);
- ✦ у структурі ВВП (за розподільчим методом) тенденції до зменшення частки промисловості мають місце в показниках оплати праці найманих працівників – на 3,4% (з 29,9% у 2010 р. до 26,5%

у 2014 р.) і сфері інших субсидій, пов'язаних із виробництвом, – на 10,2% (з 45,3% до 35,1% відповідно);

- ✦ скорочується питома вага зайнятого населення – на 2,3% (з 18,0% у 2010 р. до 15,7% у 2015 р.), найманих працівників – на 1,2% (з 24,1% до 22,9% відповідно); середньооблікової кількості штатних працівників – на 2,6% (з 27,9% до 25,3% відповідно), які працюють у сфері промислового виробництва (рис. 3);
- ✦ середньомісячна заробітна плата в промисловості (у % до мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму в Україні) збільшилася на 67,9% (з 279,6% у 2010 р. до 347,5% у 2015 р.), що перевищує зростання державних соціальних стандартів у країні (за 2010–2015 рр. темп зростання мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму склав 149,5%);
- ✦ проте присутня тенденція зниження середньомісячної заробітної плати (у % до середньої заробітної плати в Україні) – на 0,4% (зі 114,6% у 2010 р. до 114,2% у 2015 р. (рис. 4).

Ураховуючи, що промисловий сектор є досить вагомим для економіки України, скорочення економічних показників у галузі безпосередньо впливає на соціальний стан розвитку як у промисловості, так і в цілому по країні, а також на загальні суспільно-політичні настрої в суспільстві. Період 2010–2015 рр. характеризується таким [10–12]:

- ✦ скорочення у галузі промисловості:
 - чисельності зайнятого населення – на 25,6% (з 3,5 млн осіб у 2010 р. до 2,6 млн осіб у 2015 р.);
 - найманих працівників – на 28,4% (з 3,0 млн осіб у 2010 р. до 2,2 млн осіб у 2015 р.);
 - середньооблікової кількості штатних працівників – на 28,7% (з 2,9 млн осіб у 2010 р. до 2,0 млн осіб у 2015 р.), яке характерне для всіх сфер діяльності: найменше – на 20,7% – у сфері постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, найбільше – на 41,5% – в добувній промисловості та розробленні кар'єрів;
- ✦ структурна складова в кількості штатних працівників по секторах промисловості протягом всього періоду суттєво не змінюється:

Рис. 3. Питома вага окремих соціально-економічних показників промисловості України у 2010–2015 рр.

Джерело: складено за [10–12].

Рис. 4. Динаміка показників середньомісячної зарплати в промисловості в порівнянні із середньомісячною та мінімальною зарплатою (прожитковим мінімумом) в Україні у 2010–2015 рр.

Джерело: складено за [10–12].

– незначно скоротилася питома вага працівників в добувній промисловості і розробленні кар’єрів – на 2,7% (з 15,2% у 2010 р. до 12,5% у 2015 р.);

– має місце невелике зростання частки робітників у сфері постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 1,6% (з 14,4% у 2010 р. до 16,0% у 2015 р.);

– найбільша чисельність працівників залишається у виробництві переробної продукції – 65,6% (за даними 2015 р.);

✦ зростання номінальної середньомісячної заробітної плати в промисловості за період 2010–2015 рр. становить 185,8% (з 2578 грн у 2010 р. до 4789 грн. у 2015 р.) і відповідає загальній тенденції в Україні за цей період (темپ зростання середньомісячної заробітної плати в Україні – 186,4%);

✦ за даними 2015 р. зберігаються тенденції щодо нерівномірності оплати праці працівників в різних секторах галузі (% до середнього показника по промисловості):

– вище від середнього залишається показник у добувній промисловості та розробленні кар’єрів – 128,7%, який зменшився на 9,8% у порівнянні з показником 2010 р. (138,5%);

– нижчою від середньої є оплата праці в переробній промисловості – 93,5% на фоні тенденції його зростання на 4,7% у порівнянні з показником 2010 р. (88,5%);

✦ у 2015 р. найбільш високооплачуваною в переробних секторах промисловості (% до середнього показника по промисловості) є зарплата працівників: фармацевтичної галузі – 172,4%; нафтопереробної та виробництві коксу – 129,1%; металургійній галузі – 117,9%; найнижчою: у харчовій – 87,4%; виробництві меблів –

84,9%; виготовленні виробів з деревини, паперу та в поліграфічній діяльності – 77,6%; текстильній промисловості – 60,1% (рис. 5).

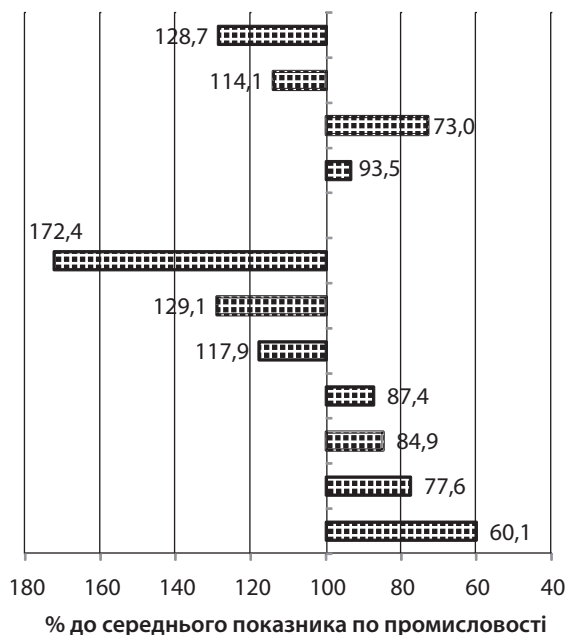
ВИСНОВКИ

Таким чином, проведений аналіз показників соціально-економічного розвитку України в цілому і в галузі промисловості зокрема протягом 2010–2015 рр. дає можливість сформулювати такі висновки.

1. Протягом останніх років в Україні спостерігаються кризові явища практично в усіх напрямках і сферах розвитку: економіка, фінанси, внутрішньо- і зовнішньоекономічна політика, соціальна складова; суспільно-політичні потрясіння 2014–2015 рр., що призвели до тимчасової втрати АР Крим та окремих територій Донецької та Луганської областей з їх соціально-економічними потужностями тощо, які характеризуються падінням індексу фізичного обсягу ВВП (на 16,5% протягом 2014–2015 рр.), знеціненням національної валюти (у 3 рази протягом 2014–2015 рр.), високим рівнем інфляційних процесів (зростання індексу споживчих цін на 68,2% за 2014–2015 рр.), зменшенням промислового виробництва (падіння індексу промислового виробництва на 25,0% за 2010–2015 рр.), скороченням експорту (на 25,8% за 2010–2015 рр.) та імпорту (на 38,2% за 2010–2015 рр.) товарів.

2. Негативні процеси в економіці країни безпосередньо впливають на погіршення соціальних показників розвитку суспільства, зокрема, спостерігаються зменшення зайнятості населення (на 1,7% за 2010–2015 рр.), зростання рівня безробіття (на 0,9%), скорочення щорічних темпів зміни показників реального доходу (на 28,6%) і реальної заробітної плати (на 30,4%), наслідком яких є суттєве зубожіння українського населення.

Назва галузі (сектора)

Добувна промисловість і розроблення кар’єрів
 Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря
 Водопостачання; каналізація, поводження з відходами
 Переробна промисловість
 по окремих секторах переробної галузі:
 фармацевтична
 нафтопереробна та виробництво коксу
 металургійна
 харчова
 виробництво меблів
 виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність
 текстильна

Рис. 5. Нерівномірність оплати праці працівників різних галузей (секторів) промисловості у 2015 р.

Джерело: складено за [10–12].

3. Тенденції щодо зміни номінального розміру оплати праці українців (зростання на 60,4% за 2010–2015 рр.) безпосередньо пов'язані в основному зі зміною державних соціальних стандартів (зростання мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму на 49,5%).

4. Продовжує загострюватися проблема збільшення пенсійного навантаження на зайняте населення в країні. З одного боку, має місце зростання кількості пенсіонерів (у % до зайнятого населення) на 3,2% (за 2010–2015 рр.), з іншого боку зменшується їх матеріальне забезпечення, а саме: на фоні зміни номінальних державних соціальних стандартів майже третина (28,8% – частка пенсіонерів за даними 2015 р.) наявного населення України фактично стала бідніше: на 1,6% скоротився середній розмір пенсії по відношенню до мінімальної заробітної плати і на 10,7% у порівнянні із середньою заробітною платою в країні.

5. Основна частина в структурі доходів середньої української родини (домогосподарства) формується за рахунок оплати праці (47,2% від загальної суми сукупних ресурсів) і соціально гарантованих державою показників (25,2% – пенсії, стипендії, соціальна допомога). Практично всі ресурси (92,9%) витрачаються на задоволення першочергових потреб життєдіяльності людини, у першу чергу продукти харчування (53,1%) та оплату житла і комунальних послуг (10,2%), фінансування інших важливих для розвитку сучасної людини витрат залишається вкрай низьким: охорона здоров'я (3,7%), транспортні послуги (3,7%), зв'язок (2,4%), освіта (1,1%), культура і відпочинок (1,5%).

6. Вагомість промисловості для розвитку економіки України залишається стабільно значною (20,1% ВВП за даними 2015 р.), хоча і характеризується втратою позицій у структурі показників соціального та економічного розвитку протягом 2010–2015 рр.: скоротилася частка у ВВП країни (на 2,5%), у показниках випуску продукції (на 3,8%), проміжного споживання (на 4,9%) і валової доданої вартості (на 1,7%), зменшилася питома вага зайнятого населення (на 2,3%), найманих (на 1,2%) і штатних (на 2,6%) працівників, має місце тенденція зниження середньомісячної заробітної плати (у % до середньої заробітної плати в Україні – на 0,4%) у сфері промислового виробництва.

7. Соціально-економічні ознаки кризового стану промисловості України характеризуються: зменшенням на чверть обсягів промислового виробництва (падіння індексу промислового виробництва на 25,0% за 2010–2015 рр.), високим рівнем зносу основних засобів (76,9%) і значним скороченням капіталовкладень (індекс капітальних інвестицій за 2014 р. – 74,3%, за 2015 р. – 80,1%), що в результаті вказує на низькорентабельну (0,9% за 2015 р.) галузь з високим рівнем фондоемності (1,5% за 2014 р.).

8. Негативними особливостями останніх років (2010–2015 рр.) є зміна структури промислового виробництва: скорочення питомої ваги переробної промисловості (на 3,3%), що формує значну внутрішню валову додану вартість у галузі, і збільшення частки постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на 3,1%) на фоні стрімкого зростання ціни на газ

та енергоносії. Усі ознаки кризового стану, як у промисловості, так і в економіці країни в цілому, відбиваються в галузевих соціальних показниках: характерними є скорочення чисельності зайнятого населення (на 25,6%), найманих і штатних працівників (на 26,1% і 28,7% відповідно), які перевищують середньоукраїнські.

Підсумовуючі вищенаведене, слід відзначити, що погіршення соціально-економічної ситуації в промисловому секторі України, враховуючи його масштабність і значимість та потужний мультиплікативний ефект, безпосередньо впливає і формує негативні тенденції в економіці країни в цілому, соціальному стані в суспільстві, знижує конкурентні позиції та експортні можливості України. Це робить вкрай актуальним продовження поглибленого дослідження щодо виявлення проблем розвитку промислової сфери і економіки країни в цілому та розробки рекомендацій з формування та реалізації результативних стратегій (програм, проектів) розвитку в реальних секторах економіки України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку: монографія. Київ, 2009. 864 с.
2. Кіндзерський Ю. В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації: монографія. Київ, 2013. 536 с.
3. Промышленная политика и управление развитием промышленности в условиях системных дисбалансов: концептуальные основы: монография/В. П. Вишнеvский, А. И. Амоша, Л. А. Збаразская и др. Донецк, 2013. 180 с.
4. Концепція державної промислової політики України/О. І. Амоша, М. Г. Чумаченко, Ю. В. Макогон та ін. Донецьк: ІЕП НАН України, 2000. 424 с.
5. Кизим М. О. Промислова політика та кластеризація економіки України: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2011. 304 с.
6. Програма науково-технічного та інноваційного розвитку регіону на період до 2015 року/В. С. Пономаренко, М. О. Кизим, П. Т. Бубенко та ін. Харків, 2005. 144 с.
7. Оцінка наслідків членства України у Світовій організації торгівлі: монографія/за заг. ред. М. О. Кизима, І. Ю. Матюшенка. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2014. 212 с.
8. Оцінка можливостей розширення і заміщення ринків збуту для продукції підприємств реального сектора України: монографія/за ред. М. О. Кизима, І. Ю. Матюшенка. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2014. 280 с.
9. Хаустова В. Є. Промислова політика в Україні: формування та прогнозування: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2015. 384 с.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Статистичний щорічник України за 2015 рік/за ред. І. М. Жук. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 574 с.
12. Статистичний збірник «Промисловість України у 2011–2015 роках»/за ред. І. С. Петренко. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 381 с.

REFERENCES

Amosha, O. I. et al. *Kontseptsiiia derzhavnoi promyslovoi polityky Ukrainy* [The concept of the state industrial policy of Ukraine]. Donetsk: IEP NAN Ukrainy, 2000.

Heiets, V. M. *Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaïemodii ta rozvytku* [Society, state, economy: phenomenology interaction and development]. Kyiv, 2009.

Kinderskyi, Yu. V. *Promyslovist Ukrainy: stratehiia i polityka strukturno-tekhnologichnoi modernizatsii* [Industry of Ukraine: strategy and policy of structural and technological modernization]. Kyiv, 2013.

Kyzym, M. O. *Promyslova polityka ta klasteryzatsiia ekonomiky Ukrainy* [Industrial policy and clustering of Ukraine's economy]. Kharkiv: INZhEK, 2011.

Khaustova, V. Ye. *Promyslova polityka v Ukrainy: formuvannia ta prohnozuvannia* [Industrial policy in Ukraine: formation and prediction]. Kharkiv: INZhEK, 2015.

Otsinka naslidkiv chlenstva Ukrainy u Svitovii orhanizatsii to-rhivli [Evaluation of consequences of Ukraine's membership in the World trade organization]. Kharkiv: INZhEK, 2014.

Otsinka mozhyvostei rozshyrennia i zamishchennia ryнкiv zbutu dlia produktsii pidpriemstv realnoho sektora Ukrainy [Assessment of possibilities of expansion and replacement markets

for products of enterprises of the real sector of Ukraine]. Kharkiv: INZhEK, 2014.

Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Ponomarenko, V. S. et al. *Prohrama naukovo-tekhnichnoho ta innovatsiinoho rozvytku rehionu na period do 2015 roku* [The program of scientific-technical and innovative development of the region for the period till 2015]. Kharkiv, 2005.

Promyslovist Ukrainy u 2011–2015 rokakh [Industry of Ukraine in 2011–2015]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016.

Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2015 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2015]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016.

Vishnevskiy, V. P. et al. *Promyshlennaya politika i upravleniye razvityem promyshlennosti v usloviyakh sistemnykh disbalansov: kontseptualnyye osnovy* [Industrial policy and development management industry in terms of systemic imbalances: a conceptual framework]. Donetsk, 2013.